

EDWARD RÜHLE

JUBILEUSZ WYDAWNICZY
INSTYTUTU GEOLOGICZNEGO

Publishing Jubilee of the Geological Institute

UWAGI WSTĘPNE

Rok 1966 był datą jubileuszową dla siedmiu serii wydawniczych Instytutu Geologicznego, a mianowicie:

1. Prace Instytutu Geologicznego — (1921—1966) — 50 tomów
2. Biuletyn Instytutu Geologicznego — (1938—1966) — 200 tomów
3. Kwartalnik Geologiczny — (1957—1966) — dziesięciolecie
4. Biuletyn Nabytków Biblioteki I.G. — (1956—1965) — dziesięciolecie
5. Przegląd Dokumentacyjny Geologii — (1957—1966) — dziesięciolecie

Również w tym roku po 10-letniej pracy Instytut Geologiczny zakończył dwie poważne publikacje:

1. Retrospektywną Bibliografię Geologiczną Polski — (1957—1966)
2. Atlas Geologiczny Polski — Zagadnienia stratygraficzno-facjalne — (1957—1965).

*

* *

Wydawnictwa są trwałym dokumentem badań Instytutu Geologicznego, którego jednym z obowiązków statutowych są publikacje naukowe. Na łamach wydawnictw Instytutu Geologicznego ogłaszali wyniki badań oprócz własnych pracowników również geolodzy innych instytucji. W ten sposób wydawnictwa Instytutu Geologicznego ujmują szeroko zagadnienia polskiej geologii.

Duże zainteresowanie rozwojem wydawnictw Instytutu znalazło swój wyraz w niektórych wypowiedziach i recenzjach w czasopiśmie polskich i zagranicznych. Spośród różnych opinii przytoczę dwie, a mianowicie: prof. dra K. Bohdanowicza z 1934 r. oraz prof. dra W. Szafera z 1960 r. K. Bohdanowicz, ówczesny profesor Akademii Górniczej, szeroko omawiając w Przeglądzie Górniczo-Hutniczym działalność Instytutu pisał: „Na działalność Państwowego Instytutu Geologicznego przypada 68% ogólnego dorobku polskiej geologii, przy czym spora część publikacji poza wydawnictwami Instytutu również jest wynikiem prac jego personelu”, a dalej: „Państwowy Instytut Geologiczny zatrudnia w tej lub innej formie stale lub czasowo 48% naszych sił geologicznych, dając 68% dorobku literatury, co świadczy o znacznym zasięgu jego badań i prac i wielkiej produktywności jego personelu” (Bohdanowicz, 1932).

Prof. dr W. S z a f e r w swoim piśmie skierowanym z okazji uroczystej sesji naukowej zorganizowanej dla uczczenia 40-lecia Instytutu Geologicznego sprawę współpracy wydawniczej ujmując bardzo szeroko i pisze między innymi: „Jest zjawiskiem charakterystycznym i świadczącym o niezwykłej żywotności i atrakcyjności Instytutu Geologicznego, że przeważna część wielkich monografii paleobotanicznych ukazała się właśnie w wydawnictwach tej Instytucji. Podkreślić wyraźnie należy, że dzięki tym obszernym rozprawom drukowanym pięknie i rozchodzącym się szeroko po zagranicznych pracowniach, zdobyła sobie polska paleobotanika w nauce światowej dobre stanowisko. Tak więc botanika polska stała się niejako dłużnikiem Instytutu Geologicznego i żywi dla tej Instytucji gorącą i szczerą wdzięczność” (S z a f e r, 1963).

Wymienione we wstępie publikacje jubileuszowe są wynikiem długoletniej konsekwentnej polityki wydawniczej prowadzonej przez Instytut Geologiczny. Wszyscy jego dyrektorzy otaczali specjalną opieką sprawy wydawnicze. Podobnie jak w większości instytutów naukowych za granicą, do akcji wydawniczej przywiązuje się również u nas poważne znaczenie. Publikacje nie tylko przedstawiają bowiem dorobek geologii jako sam w sobie, są one podstawą postępu nauk geologicznych i stanowią ważne ogniwo do poznania bazy surowcowej w kraju. Nie można również zapominać o poważnym znaczeniu systematycznej akcji wydawniczej Instytutu dla podniesienia autorytetu polskiej geologii w skali ogólnoswiatowej. Niemalą korzyść osiąga się przez wymianę wydawnictw Instytutu na publikacje pochodzące z blisko 500 ośrodków naukowych całego świata. W ten sposób wyniki badań geologów polskich znane są szeroko i cytowane w tysiącach artykułów i prac, publikowanych w czasopiśmie zagranicznych (R ü h l e, 1957).

Zgodnie z decyzją kierownictwa Centralnego Urzędu Geologii w 1953 r., za poziom naukowy i tematykę publikacji Instytutu Geologicznego odpowiada zespół samodzielnych pracowników nauki, którzy z upoważnienia dyrektora akceptują treść naukową. Są to następujący profesorowie i docenci: S. D o k t o r o w i c z - H r e b n i c k i, A. Ł a s z k i e w i c z, S. P a w ł o w s k i, W. P o ż a r y s k i, R. O s i k a, S. S o k o ł o w s k i, H. T e i s s e y r e, S. W d o w i a r z, E. W u t z e n oraz w okresie swej pracy w Instytucie — prof. dr M. K s i ą ż k i e w i c z i prof. dr S. R ó ż y c k i.

1. PRACE INSTYTUTU GEOLOGICZNEGO

Zgodnie z postanowieniem organizatorów „Polski Państwowy Instytut Geologiczny powołany do życia w maju 1919 r. w Warszawie wydawać zamierza szereg publikacji, które obejmować będą prace jego członków i współpracowników zarówno wykonane w terenie, jak i osiągnięte w pracowniach”. Ustalono wówczas trzy serie wydawnictw: „Skończone monografie, wyczerpujące opisy i opracowania ze wszystkich dziedzin geologii tak stosowanej, jak teoretycznej ukazywać się będą w P r a c a c h Instytutu”. Prace zaprojektowano jako odpowiednik „Trudów Geologicznego Komitetu” w Leningradzie lub „Verhandlungen der geologischen Bundesanstalt” w Wiedniu.

Pierwszy tom opublikowany został w 1921 r. Obecnie, podsumowując wyniki badań 2 pokoleń geologów polskich, zawarte w 50 tomach Prac, można stwierdzić, że wydawnictwo to spełnia w pełni swoją rolę, publikując najważniejsze rozprawy i monografie. Charakter

i tematyka oraz ujęcia redakcyjne ulegały ewolucji, zgodnie z przemianami zachodzącymi w geologii w okresie bez mała 50-lecia.

Prace obejmują 220 monografii i rozpraw na około 1800 arkuszach wydawniczych (A4) ilustrowanych 1200 figurami i 1600 tablicami.

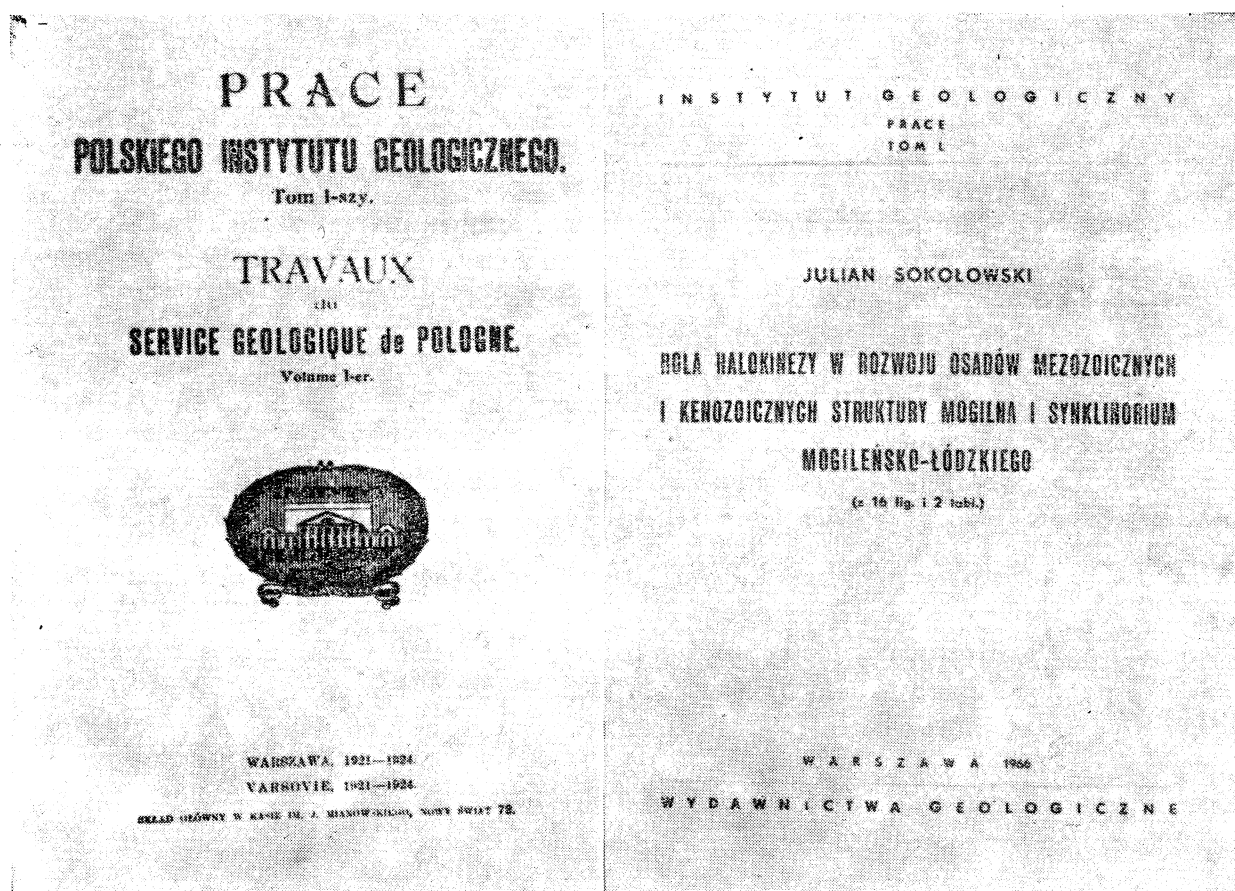
Autorzy publikujący w Pracach stanowią zespół najwybitniejszych geologów polskich. Na 166 autorów, w tym 130 autorów polskich, 60 stanowią profesorowie i docenci, reprezentujący wszystkie gałęzie geologii.

*

*

*

W tematyce Prac można stwierdzić dominację dwu klasycznych kierunków stanowiących podstawę dalszych koncepcji naukowych i wynikających z nich prognoz poszukiwawczych. Są to problemy petrografii i mineralogii oraz stratygrafii i paleontologii.

Pierwszy kierunek badań rozwijający się w początkowym okresie prac Instytutu opierał się na autorytecie naukowym dyrektora Instytutu prof. dra J. Morozewicza. Będąc wybitnym mineralogiem rozbudował on pracownię petrograficzną i laboratorium chemiczne, głosząc nowoczesną wówczas i jak najbardziej aktualną obecnie zasadę, że pracownie są „kością pacierzową całej instytucji. W nich problemy życia praktycznego analizowane będą za pomocą ścisłych metod naukowych”. Toteż w pierwszych tomach Prac publikowanych jest kilka obszernych rozpraw mineralogiczno-petrograficznych S. Małkowskiego i P. Radziszewskiego z wielką monografią J. Morozewicza pt. „Mariupolit i jego krewniaki” na czele. W dalszych tomach Prac tematyka ta słabo jest reprezentowana. Zniszczenie pracowni w czasie wojny, trudności z ich uruchomieniem spowodowały, że publikacje z zakresu mine-

ralogii i petrografii zaczęły ukazywać się dopiero ostatnio, i to w innych przeważnie wydawnictwach Instytutu.

Drugi wielki dział badań geologicznych — stratygrafia wraz z paleontologią — znajduje odzwierciedlenie w obszernych rozprawach i monografiach. Cykl ten rozpoczynają publikacje J. Premika i F. Hirszberga, a przede wszystkim monografia E. Passendorfera pt. „Studium stratygraficzne i paleontologiczne nad kredą serii wierchowej w Tatrach” i W. Zycha: „Old — Red Podolski”. W Pracach opublikowano około 35 monografii i rozpraw stratygraficznych. Najszerzej przedstawiony jest karbon. Na ten temat ukazały się prace T. Bocheńskiego i S. Stopy oraz monografia A. i S. Jachowiczów o mikrosporach górnośląskiego karbonu produktywnego, stanowiąca syntezę i podstawę stratygrafii warstw węglonośnych. Wzbudziła ona szerokie zainteresowanie, a poza tym jest ciekawym przykładem współpracy polsko-czechosłowackiej w zakresie geologii przez swoje oryginalne dwujęzyczne ujęcie publikacyjne.

Następna grupa monografii stratygraficzno-paleontologicznych dotyczy problemów trzeciorzędu. Z tego zakresu opublikowane zostały dwie prace W. Szafera oraz J. Bobrowskiej, J. Jentys-Szaferowej i innych.

Poważną grupę stanowią publikacje dotyczące problemów stratygrafii w oparciu o badania paleozoologiczne i mikropaleontologiczne. Poza pracami H. Tomczyka nad ordowikiem i sylurem oraz H. Żakowej na temat biostratygrafii dolnego karbonu są to głównie monografie jury i kredy, a mianowicie: S. Z. Różyckiego, B. Kokoszyńskiej i S. Cieślińskiego. Odrębną serię reprezentują prace mikropaleontologiczne w zakresie jury i kredy, przygotowane przez zespół W. Pożaryskiego. Do prac typu paleontologicznego należą również rozprawy R. Kongiela, L. Karczewskiego i L. Malinowskiej oraz F. Biedy.

Trzecia odrębna grupa monografii obejmuje problemy geologii regionalnej. W 1928 r. ukazała się pierwsza z tego cyklu praca S. Lencwicza pt.: „Dyluwium i morfologia środkowego Powiśla”. Poza tym wymienić należy prace: L. Horwita, F. Rabowskiego i S. Sokółowskiego dotyczące Tatr i Pienin; B. Świderskiego na temat tektoniki Karpat północnych; J. Znoski o retyku i lasie między Krakowem a Wieluniem. Ostatnio ukazały się dwie interesujące syntezы: pierwsza R. Dadleza i J. Dembowskiej dotyczy budowy geologicznej parantyklinorium pomorskiego, a w drugiej zespół geologów Górnośląskiego Oddziału Instytutu Geologicznego przedstawił po raz pierwszy budowę geologiczną karbońskiego zagłębia węglowego między Wisłą a Bugiem. Do tejże grupy publikacji można zaliczyć pośmiertnie wydane prace J. Czarnockiego obejmujące różne zagadnienia stratygrafii i tektoniki Gór Świętokrzyskich.

W ostatnim okresie w związku z coraz szerszym rozwojem badań nad głęboką budową geologiczną Polski i wynikającymi na tym tle problemami poszukiwawczymi w Pracach ukazało się szereg rozpraw na ten temat. Myślę tu przede wszystkim o referatach opublikowanych w części IV tomu XXX wydanego z okazji 40-lecia Instytutu Geologicznego oraz o szeregu prac dotyczących problemów solnych poruszanych w pracach: C. Kuźniara, A. Gawła, J. Poborskiego, Z. Wernera i innych. Ostatnio wydany 50 tom Prac dotyczy aktualnych problemów geologii polskiej. Jest to rozprawa J. Sokółow-

skiego pt.: „Rola halokinezy w rozwoju osadów mezozoicznych i kenozoicznych struktury Mogilna i synklinorium Mogileńsko-Łódzkim”, podsumowująca rezultaty wieloletnich poszukiwań w tym rejonie.

W *Pracach* jako głównym wydawnictwie Instytutu utrwalone zostały dwa ważne wydarzenia w historii geologii polskiej, a mianowicie 40-lecie Instytutu Geologicznego oraz Kongres INQUA.

Dla upamiętnienia 40-lecia działalności Instytutu Geologicznego z inicjatywy Rady Naukowej Instytutu opublikowano XXX tom *Prac*, składający się z 4 części. W pierwszej podano przegląd działalności Instytutu, w czwartej — przebieg sesji i wygłoszone na niej referaty. Dwie zaś pozostałe części zawierają artykuły ilustrujące najaktualniejsze problemy geologiczne.

Kongres INQUA — po raz pierwszy zorganizowany w Polsce w 1961 r. był okazją do pogłębienia i przedyskutowania problemów czwartorzędu w skali międzynarodowej. Instytut Geologiczny w porozumieniu z odpowiednimi jednostkami organizacyjnymi zaprzyjaźnionych państw wydał zespolową publikację obrazującą stan badań nad czwartorzędem Europy środkowej i wschodniej. Wydawnictwo to było jedną z niewielu syntez międzynarodowych, opublikowanych w piśmiennictwie polskim, bardzo szeroko cytowane w literaturze światowej.

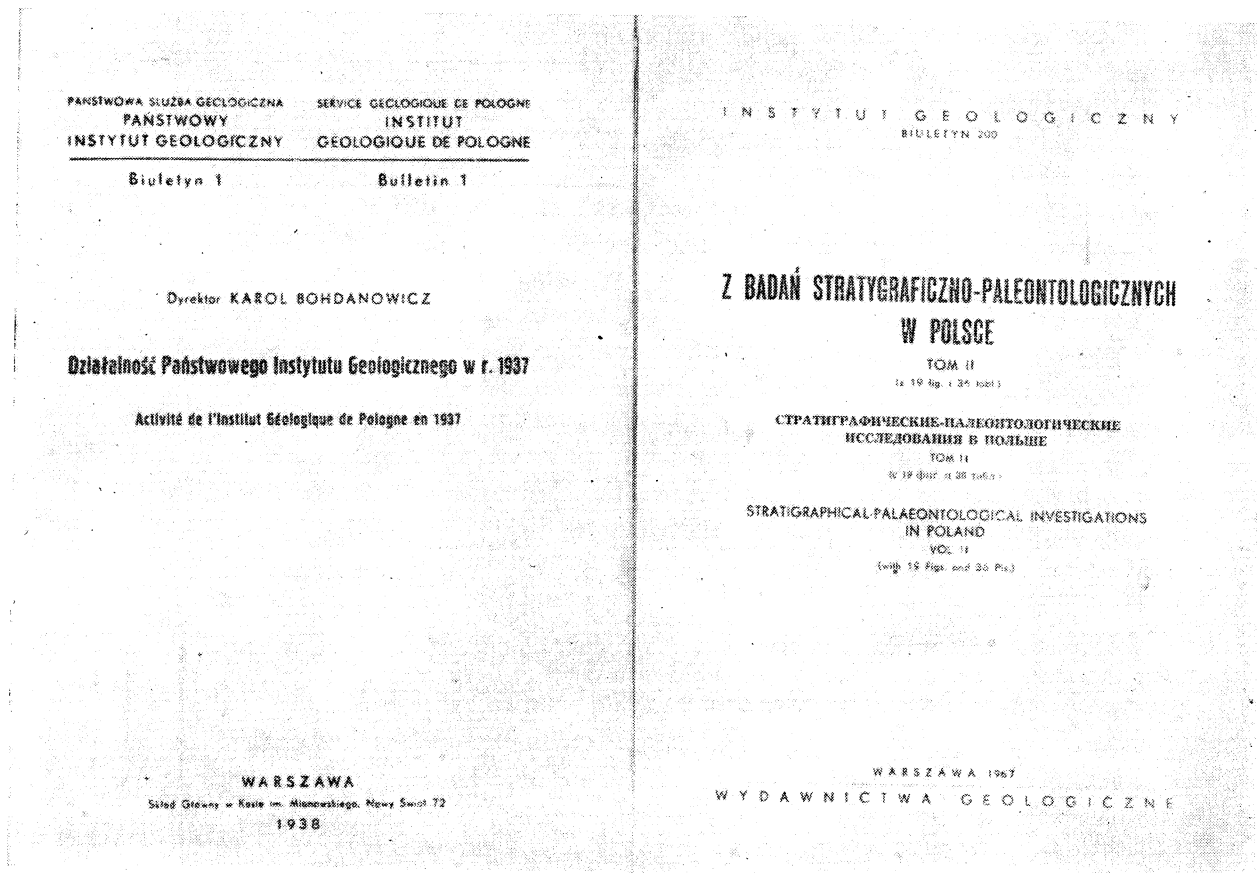
Zamykając 50 tomem *Prac* Instytutu Geologicznego blisko półwiecze wysiłku wydawniczego należy życzyć Dyrekcji Instytutu i Redakcji dalszych osiągnięć na drodze utrwalenia i rozpowszechnienia dorobku naukowego zarówno indywidualnego, jak i zbiorowego całej instytucji.

2. BIULETYN INSTYTUTU GEOLOGICZNEGO

Zmiany organizacyjne w Państwowym Instytucie Geologicznym na przełomie 1937—1938 r., wynikające z ogólnego rozwoju geologii i potrzeb gospodarczych państwa, spowodowały również zmiany na odcinku wydawniczym. Obok *Prac* od początku istnienia Państwowego Instytutu Geologicznego publikowane były *Sprawozdania* Państwowego Instytutu Geologicznego oraz *Posiedzenia Naukowe* Państwowego Instytutu Geologicznego. Oba te wydawnictwa w latach 1920—1937 spełniły doniosłą rolę w rozwoju nauk geologicznych w Polsce. Aktualne potrzeby i dynamika napływu nowych wyników wymagały jednak zmiany form publikacyjnych. Decyzją Dyrekcji Instytutu z początkiem 1938 r. zamknięte zostały oba wyżej wymienione wydawnictwa, a ich miejsce zajął *Biuletyn* Państwowego Instytutu Geologicznego. Zamierzeniem Dyrekcji było szybkie publikowanie w oddzielnych biuletynach większych opracowań nie wchodzących w zakres *Prac*. Projektowano również grupowanie mniejszych artykułów o zbliżonej tematyce w oddzielne zeszyty zbiorowe. Obecnie, gdy jesteśmy już blisko 30-lecia tej serii wydawniczej i kończymy druk dwusetnego *Biuletynu* można przeprowadzić próbę analizy dorobku naukowego stanowiącego przekrój działalności Instytutu.

Dwieście tomów *Biuletynu* zamyka się 770 artykułami, opublikowanymi na 2700 arkuszach wydawniczych (B5) z 3350 figurami w tekście oraz 1750 tablicami i mapami. Liczby te dają czytelnikowi odpowiedź na rozmiar publikowanych artykułów, które, jak widzimy, wynoszą około 4 arkuszy wydawniczych. Z *Biuletynu* korzystali nie tylko pracownicy naukowcy Instytutu, lecz również jego współpracownicy — pra-

cownicy szkół wyższych oraz placówek badawczych, z którymi Instytut utrzymywał szeroki kontakt (Kadra Naukowa..., 1960). Lista autorów publikujących wyniki swych badań w Biuletynie zamyka się liczbą 330, przy czym kilku autorów jest spoza Polski. W tej liczbie 110 posiada obecnie tytuł profesora lub docenta. Przeglądając listę autorów, widzimy że wielu z nich, a przede wszystkim pracownicy Instytutu systematycznie publikowali w biuletynach swoje artykuły. Biuletyn jest więc odzwierciedleniem rozwoju, doskonalenia i dojrzewania kadry naukowej.

Jest rzeczą zrozumiałą, że w związku z potrzebami następowała ewolucja form wydawniczych. W miarę napływu materiałów, stopniowo kompletowano artykuły dotyczące pewnego, ściśle określonego działu geologii lub też regionu. W ten sposób obok indywidualnych, przeważnie 6—arkuszowych publikacji, zaczęły się w ostatnim 15-leciu ukazywać coraz liczniej biuletyny zbiorowe o wspólnej tematyce. W chwili obecnej realizuje się 15 serii tematycznych. Systematycznie ukazują się biuletyny z badań regionalnych, prowadzonych w ramach oddziałów Instytutu, obejmujące wszystkie tematy geologiczne, dotyczące zarówno podstawowych zagadnień danego regionu, jak i wynikających z nich koncepcji poszukiwawczych. Ogółem w 5 seriach regionalnych opublikowano 40 biuletynów, np. „Z badań geologicznych na Dolnym Śląsku” (1955—1966) — 12 biuletynów; „Z badań geologicznych w Karpatach” (1956—1966) — 10 biuletynów i inne.

Wyniki badań geologicznych na Niżu ukazywały się przede wszystkim w serii zatytułowanej „Z badań struktur podłoża Polski”. Podawano tu podstawowe materiały dotyczące aktualnych obecnie problemów, związanych z poszukiwaniami, przede wszystkim surowców energetycznych z ropą naftową i gazem ziemnym na czele.

W związku z coraz szerszym stosowaniem w pracach Instytutu metod geofizycznych w 1947 r. na wniosek ówczesnego kierownictwa Wydziału Geofizyki zaczęto publikować tzw.: „Serię geofizyczną”, z której ukazało się 7 biuletynów.

Intensywny rozwój badań głębszych warstw skorupy ziemskiej w oparciu o materiały geofizyczne i wiertnicze spowodował wzrost zainteresowań problemami tektoniki i struktur mających specjalne znaczenie dla prowadzenia prac poszukiwawczych. Problemy te były szeroko dyskutowane w ramach Asocjacji Karpato-Bałkańskiej a przede wszystkim w Podkomisji Mapy Tektonicznej Europy. W Instytucie Geologicznym została utworzona specjalna pracownia, a wyniki jej prac są publikowane w serii: „Z badań tektonicznych Polski”. W 1966 r. ukazał się pierwszy biuletyn z tej serii.

Podobnie jak w Pracach, tak i w Biuletynie szeroko jest reprezentowana tematyka stratygraficzno-paleontologiczna. W latach 1952—1966 ukazały się trzy serie biuletynów z tego zakresu, a mianowicie: „Z badań trzeciorzędu”, „Z badań czwartorzędu w Polsce” oraz „Z badań mikropaleontologicznych”. Ogółem ukazało się 21 biuletynów, z czego 11 poświęconych jest tematyce czwartorzędowej. Seria „Z badań czwartorzędu w Polsce” stanowi obok Staruni, Folia Quaternaria i Biuletynu Peryglacjalnego najważniejsze polskie wydawnictwo reprezentujące wszystkie dziedziny geologii w zakresie czwartorzędu, a więc paleontologię, paleoklimatologię, stratygrafię w ujęciu ogólnym i regionalnym, sedimentologię i niektóre problemy geologii stosowanej.

Rzeczony rozwój badań wymagał zmian redakcyjnych w zakresie biuletynów stratygraficzno-paleontologicznych i w rezultacie w 1966 r. ukazał się pierwszy biuletyn, w którym przedstawiono całość wyników osiągniętych przez Zakład Stratygrafii Instytutu Geologicznego.

W dużo mniejszym stopniu niż tematyka stratygraficzno-paleontologiczna reprezentowane są w Biuletynie problemy petrografii. W 1939 r. opublikowane zostały dwie pionierskie rozprawy autorów ze środowiska Akademii Górniczo-Hutniczej, a mianowicie S. Jaskólskiego — „Wstęp do charakterystyki petrograficznej niektórych serii ropnych polskich Karpat fliszowych” i A. Draht’a pt. „Badania petrograficzne boghedu z kopalni Radzionków na Górnym Śląsku”. W okresie 1945—1966 r. ukazało się stosunkowo niewiele opracowań na ten temat i były one umieszczone przeważnie w biuletynach regionalnych. Należy zwrócić uwagę na prace A. Morawieckiego i L. Chrobaka o folerytach z Nowej Rudy na Dolnym Śląsku (Biuletyn 105) oraz M. Kamińskiego i A. Kubicza o kwasoodporności piaskowców Gór Świętokrzyskich i Dolnego Śląska na tle ich własności petrograficznych.

Dopiero dwa lata temu z okazji uczczenia 100-lecia urodzin prof. dra J. Morozewicza Zakład Mineralogii i Petrografii przygotował pierwszy zbiór prac ujętych w odrębny biuletyn (197).

Stosunkowo mało na łamach biuletynów opublikowano prac dotyczących geologii złóż kopalin. Trzeba tu przede wszystkim wymienić odrębne biuletyny, a więc „Złoża żelaziaków ilastych we wschodniej części powiatu koneckiego” R. Krajewskiego (1947 r.); „Złoża fosforytów na północno-wschodnim obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich” W. Pożaryskiego (1947 r.); „Węgiel brunatny w środkowej Polsce” A. Sariusza-Makowskiego (1947 r.); „Jurajskie żelaziaki brunatne Pasma

Tychowskiego między Rogowem a Ćmielowem” M. Kobyleckiego (1948 r.); oraz „Skały budowlane w Polsce” M. Kamińskiego (1949 r.). Były to publikacje oparte o wyniki badań z ostatnich lat przed II wojną światową, uzupełnione w okresie późniejszym. Pragnąc przedstawić wyniki prac Instytutu w zakresie geologii stosowanej, reprezentowanej w latach 1945—1950 przez trzy wydziały, opublikowano biuletyn zatytułowany „Sprawozdania z prac wydziału rud w 1946 r.” oraz w rok później — w 1947 r. Po kilkuletniej przerwie, poczynając od 1958 r. zaczęto publikować serię pt. „Z badań złóż kruszców”. W 1965 r. ukazał się tom 5, obejmujący interesujące artykuły z zakresu geologii, metalogenezy i geochemii uranu. Stosunkowo dość dużo znajdujemy w biuletynach publikacji dotyczących surowców chemicznych. Oprócz wymienionej już pracy W. Pożaryskiego o fosforytach należy wspomnieć o biuletynie pt. „Nowsze materiały do geologii złóż solnych w Wielkopolsce”, gdzie autor — J. Poborski omawia złoża związane z wysadami soli cechsztyńskiej. Tego samego autora jest interesująca monografia o złożu solnym Bochni na tle budowy geologicznej okolicy.

Geologia złóż surowców energetycznych jest stosunkowo słabo reprezentowana. Są to głównie artykuły zawarte w biuletynach Oddziału Górnośląskiego — na temat węgla kamiennego oraz w biuletynach Oddziału Karpackiego, dotyczące problemów ropy naftowej.

Zagadnienia geologii złóż surowców skalnych nie uzyskały również odpowiedniego obrazu w Biuletynie, jakkolwiek w poszczególnych tomach znajdujemy opracowania na ten temat, jak np. „Odwapnione utwory kredowe na północno-wschodnim przedpolu Gór Świętokrzyskich” W. Pożaryskiego lub „Gliny ceramiczne i ogniotrwałe w Polsce” J. Kosteckiego. Dopiero w 1966 r. ukazał się pierwszy biuletyn z serii „Z badań złóż surowców skalnych w Polsce” ilustrujący wyniki prac Zakładu Złóż Surowców Skalnych Instytutu Geologicznego.

Stosunkowo słabo reprezentowane są w Biuletynie również problemy związane z hydrogeologią i geologią inżynierską. W latach 1947—1954 ukazały się trzy opracowania, z których jedno to „Sprawozdanie z badań hydrogeologicznych w 1946 r.” i dwu artykułów następnych J. Samsonowicza; dotyczą one zagadnień hydrogeologicznych Łodzi i Ciechocinka. W ostatnim 10-leciu prace o tej tematyce drukowane są w innych wydawnictwach Instytutu.

Podobnie rzecz się przedstawia z zagadnieniami geologii inżynierskiej. Opracowania na te tematy są rozproszone w różnych wydawnictwach regionalnych, jak np. artykuł P. Śliwy „O osuwisku Bachledzkiego Wierchu w Zakopanem” opublikowany w serii „Z badań Tatr i Podhala”. W latach 1960 i 1963 ukazały się dwa biuletyny pt. „Z badań geologiczno-inżynierskich w Polsce”, obejmujące 9 interesujących artykułów o ogólnym charakterze.

W niewielkim zakresie reprezentowana jest na łamach Biuletynu tematyka metod pracy, jakkolwiek w całokształcie rozwoju badań odgrywają one poważną rolę. W ciągu ostatniego 10-lecia wydano kilka biuletynów jak np. Nr 134 „Metody opracowania mikroskamieniałości” (praca zbiorowa), Nr 138 „Klucz do oznaczania otwornic kredy dolnej w Polsce środkowej” — J. Sztejn oraz prace o stosunkowo mniejszym zakresie, np. „Metody radiometryczne w badaniu przepuszczalności grun-

tów” — M. B o r o w c z y k a; „Metody elektryczne w badaniu przepuszczalności”, Cz. K r ó l i k o w s k i e g o; „Zastosowanie metody szlichowej w poszukiwaniach kruszców”, E. G ę g o t k a oraz szereg artykułów na temat badań czwartorzędu, opublikowanych w Biuletynie nr 70.

W 200 tomach Biuletynu zawarty jest cały niemal przekrój rozwoju badań Instytutu Geologicznego. Tomy te stanowią trwałą kartę w historii polskiej geologii.

3. KWARTALNIK GEOLOGICZNY

Szeroki rozwój badań geologicznych w Polsce i wymagania coraz szybszej informacji o ich wynikach, nawet w charakterze wstępnym, wymagało utworzenia obok dotychczasowych serii publikacyjnych Instytutu Geologicznego, jakimi są *Prace i Biuletyn I. G.* nowego wydawnictwa. Było to możliwe tylko przez wydawanie czasopisma, którego potrzebę odczuwano w Instytucie Geologicznym od wielu lat. Czasopismo to nazwano *Kwartalnik Geologiczny*. W swych założeniach programowych miał on informować w krótkich artykułach o pracach i badaniach wykonanych i zakończonych, jak również o wynikach poszczególnych etapów prac wieloetapowych i wieloletnich. Ideą, jaka przyświecała inicjatorom *Kwartalnika*, była chęć ożywienia dyskusji i krytyki naukowej przyczyniających się do szybkiego rozwoju oraz postępu nauk geologicznych.

Oprócz części artykułowej zarezerwowano miejsca dla publikacji streszczeń z sesji i posiedzeń naukowych Instytutu. Miało to na celu kontynuowanie bardzo pożytecznej akcji wydawniczej, jaka była prowadzona przez 19 lat w okresie międzywojennym, w postaci sprawozdań z posiedzeń naukowych P.I.G., a której mimo kilkakrotnych prób poczynając od 1947 r. do 1960 r. nie udało się wznowić na stałe.

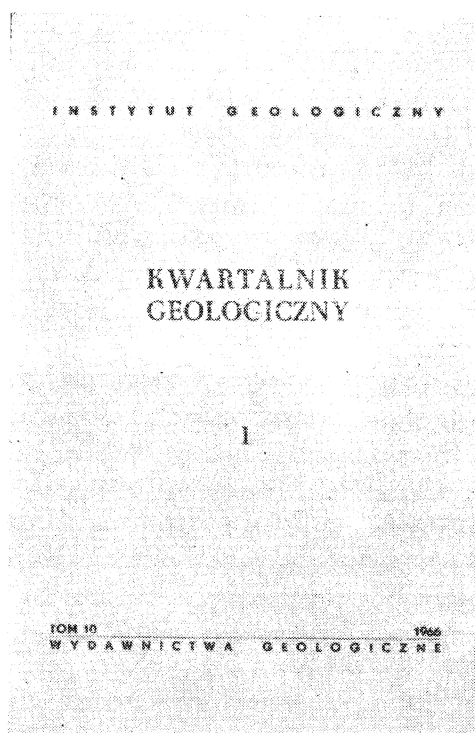
Obecnie po 10 latach, które upłynęły od czasu uzyskania przez Centralny Urząd Geologii prawa wydawania periodyku, możemy zrobić bilans pracy *Kwartalnika Geologicznego*. Bilans redakcyjny zamknięty 600 artykułami i 830 streszczeniami referatów opublikowanych na ok. 970 arkuszach wydawniczych oraz 550 tablicach kredowych poza tekstem, przy czym liczba autorów artykułów wynosi 320 i referatów streszczeń — 280.

Dziesięć lat publikacji *Kwartalnika* wykazało dużą celowość istnienia tego periodyku, który w cyklu redakcyjno-produkcyjnym przeszedł dwukrotnie szybciej, sprawnie i bardzo punktualnie podaje przeważnie krótkie opracowania ze wszystkich dziedzin geologii. W porównaniu z *Pracami i Biuletynem Kwartalnik Geologiczny* daje kompletniejszy przekrój problemów opracowywanych aktualnie zarówno w Instytucie Geologicznym, jak i poza nim, gdyż bardzo wielu autorów reprezentuje inne instytucje naukowe i techniczne.

Tematy jak i ich wartość naukowa były starannie dobierane, początkowo przez dwóch redaktorów: A. Ł a s z k i e w i c z a i J. C z e r m i ń s k i e g o, a od 1965 r. tylko przez J. C z e r m i ń s k i e g o. Niewątpliwie korzystnie oddziaływała również na osiągnięcia *Kwartalnika* coroczna wnikliwa analiza tematyki prac przeprowadzana na posiedzeniu *Rady Programowej* pracującej początkowo pod przewodnictwem prof. dra W. P o ż a r y s k i e g o a ostatnio prof. dra A. Ł a s z k i e w i -

cza. W pozytywnych wynikach Kwartalnika poważny udział ma również zespół redakcyjny pod kierunkiem N. Zalewskiej.

Mimo starań Rady Programowej i Redakcji w tematyce Kwartalnika, podobnie jak w Pracach i Biuletynie, zaznacza się pewna dysproporcja. Na podstawie koreferatu dra S. Depowskiego wynika, że w roczniku 1965 Kwartalnika na 53 artykuły opublikowane, na geologię dynamiczną, stratygrafię i paleontologię przypada 34 artykuły, mineralogię, petrografię i geochemię — 10, surowce mineralne — 6, geofizykę — 2, sprawozdawczości — 1. Brak więc w ogóle artykułów z zakresu np. hydrogeologii i geologii inżynierskiej, natomiast w podobnych czasopismach zagranicznych tematyka jest wyrównana: mineralogia i petrografia stanowi — 15%; surowce mineralne — 20%, hydrogeologia i geologia inżynierska — 15%, geofizyka — 15% (Depowski, Arch. Inst. Geol.).

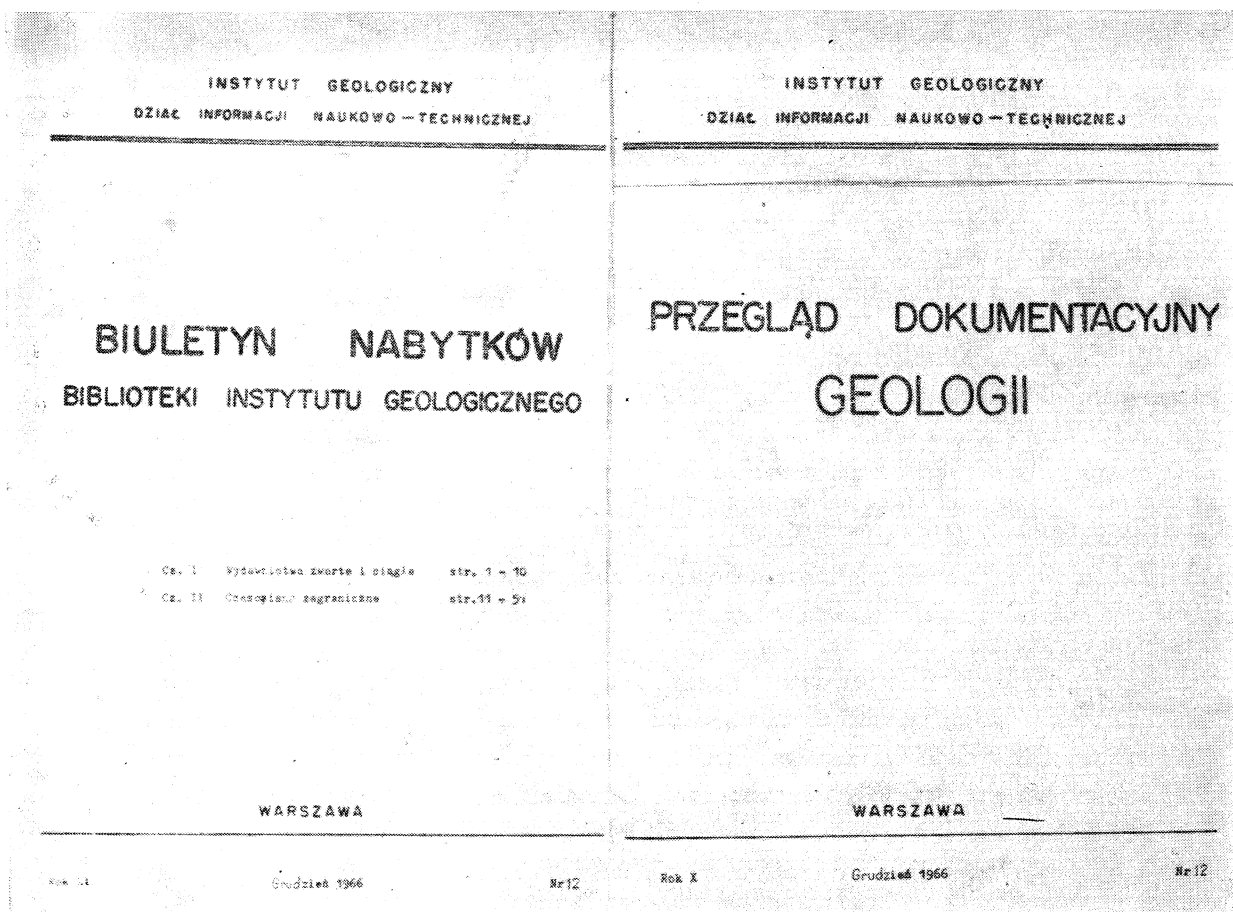
Analiza artykułów wykazuje, że mimo małej ich objętości, wynoszącej około 1 arkusza, prac o charakterze przyczynkowym jest w Kwartalniku stosunkowo mało. Wśród autorów przeważają ludzie w średnim wieku lub młodzi, którzy ogłaszają często po raz pierwszy wyniki swych badań. Dla nich publikowanie na łamach Kwartalnika Geologicznego podnosi walory ich pracy, a równocześnie kontakt z Redakcją merytoryczną i techniczną stanowi dobrą okazję do poznania poszczególnych etapów przygotowania pracy do druku.

4. BIULETYN NABYTEKÓW BIBLIOTEKI INSTYTUTU GEOLOGICZNEGO

Istnieje i wzrasta coraz szersze zainteresowanie geologów rozwojem badań geologicznych nie tylko w kraju, ale przede wszystkim za granicą, o czym mówią liczne publikacje, ukazujące się w piśmiennictwie geologicznym na całym świecie. W Polskiej Służbie Geologicznej — Biblioteka Instytutu Geologicznego spełnia rolę biblioteki central-

nej. W jej ramach gromadzona jest możliwie kompletna literatura, dotycząca geologii i nauk pokrewnych z całego świata.

Dyrekcja Instytutu zdając sobie sprawę ze znaczenia rozszerzania kontaktu z nauką światową podjęła w 1956 r. decyzję publikowania informatora o napływających do Biblioteki wydawnictwach pt. *Biuletyn Nabytków Biblioteki I.G.* Zamierzano w ten sposób ułatwić pracownikom Instytutu w sposób najszybszy zaznajomienie się z bieżącą literaturą w skali światowej. Zainteresowanie *Biuletynem* okazały również inne instytucje i obecnie prowadzony jest mały, bezpłatny kolportaż.

Dziesięciolecie wydawania *Biuletynu Nabytków Biblioteki Instytutu Geologicznego*, który w latach 1957—1962 ukazywał się wspólnie z *Przeglądem Dokumentacyjnym Geologii*, ocenić należy jako bardzo pożyteczną akcję na polu informacyjnym. *Biuletyn* zawiera dwie części, a mianowicie: część I — wykaz wydawnictw zwartych i ciągłych nieregularnych opracowywany w ostatnich latach przez R. Mayer oraz część II — wykaz czasopism opracowywany przez zespół pod kierunkiem Cz. Bukowskiego. W okresie 10 lat w I części podano 14 000 pozycji bibliograficznych, w II — 82 000. Liczby te ilustrują ogrom publikacji napływających do Biblioteki Instytutu. Obecnie zadaniem kierownictwa bibliotek specjalistycznych jest nie tylko gromadzenie, ewidencjonowanie, kartotekowanie ogromnej literatury, lecz „wyjście na spotkanie” czytelnika przez przekazanie mu szybkiej i aktualnej informacji. Akcja wydawania *Biuletynu Nabytków Biblioteki I.G.* dziesiątkom geologów ułatwia i przyspiesza a często umożliwia pracę.

5. PRZEGLĄD DOKUMENTACYJNY GEOLOGII

Przegląd Dokumentacyjny Geologii publikowany od 1957 r. podaje informacje naukowe z zakresu geologii świata. Przegląd ma na celu ułatwienie pracy geologa, który o osiągnięciach badań w kraju informowany jest poprzez Bibliografię Geologiczną Polski, natomiast o rozwoju badań za granicą dowiadywał się indywidualnie, śledząc piśmiennictwo geologiczne. Piśmiennictwo to w ostatnich dwu dziesiątkach lat wzrosło do rozmiarów przekraczających wielokrotnie możliwości zapoznania się z nim poszczególnych pracowników naukowych. Korzystano wprawdzie z przeglądów bibliograficznych obcych jak np. Referatiwnyj żurnal wydawany przez Instytut Naucznej Informacji w Moskwie lub Bibliography and index of Geology exclusive of North America — Geol. Soc. of America, ale znajdują się one tylko w kilku największych ośrodkach bibliotecznych Polski.

Dla ułatwienia, a właściwie umożliwienia orientacji w rozwoju i postępie nauk geologicznych świata zorganizowano w Instytucie Ośrodek Informacji naukowo-technicznej, który prowadzi od 1952 r. systematyczną akcję analizy bibliograficznej. Opracowywana kartoteka pod koniec 1966 r. obejmowała 333 000 kart dokumentacyjnych. Ośrodek pragnąc dostarczyć szerokiemu gronu geologów aktualnych informacji wydaje Przegląd Dokumentacyjny Geologii, który początkowo ukazywał się w małym nakładzie wspólnie z Biuletynem Nabytków Biblioteki I.G., a od połowy 1962 r. stanowi już samodzielną publikację. W okresie dziesięciolecia swego istnienia Przegląd udostępnił czytelnikom 7500 analiz dokumentacyjnych ze wszystkich dziedzin geologii. Rzeczą charakterystyczną, dającą ocenę użyteczności wydawnictwa jest fakt, że Przegląd początkowo przewidziany tylko dla pracowników Instytutu, zyskuje coraz szerszy zasięg czytelników z poza Instytutu. Nakład Przeglądu wynosi 380 egzemplarzy, przy czym jest on kolportowany bezpłatnie dla innych instytucji.

Dobór tematów Przeglądu prowadzony przez C. Bukowskiego jest trafny i opiera się na wieloletniej obserwacji i znajomości potrzeb środowiska naukowego. Poszczególne numery są bieżąco aktualne, gdyż zawierają analizę najnowszej literatury, jaką otrzymuje Biblioteka. Przegląd wychodzi jako miesięcznik, zawsze z datą ubiegłego miesiąca, co jest faktem godnym podkreślenia. Na następne dziesięciolecie można by życzyć rozszerzenia ilościowego analizowanych artykułów oraz ewentualnie trwalszej formy powielenia.

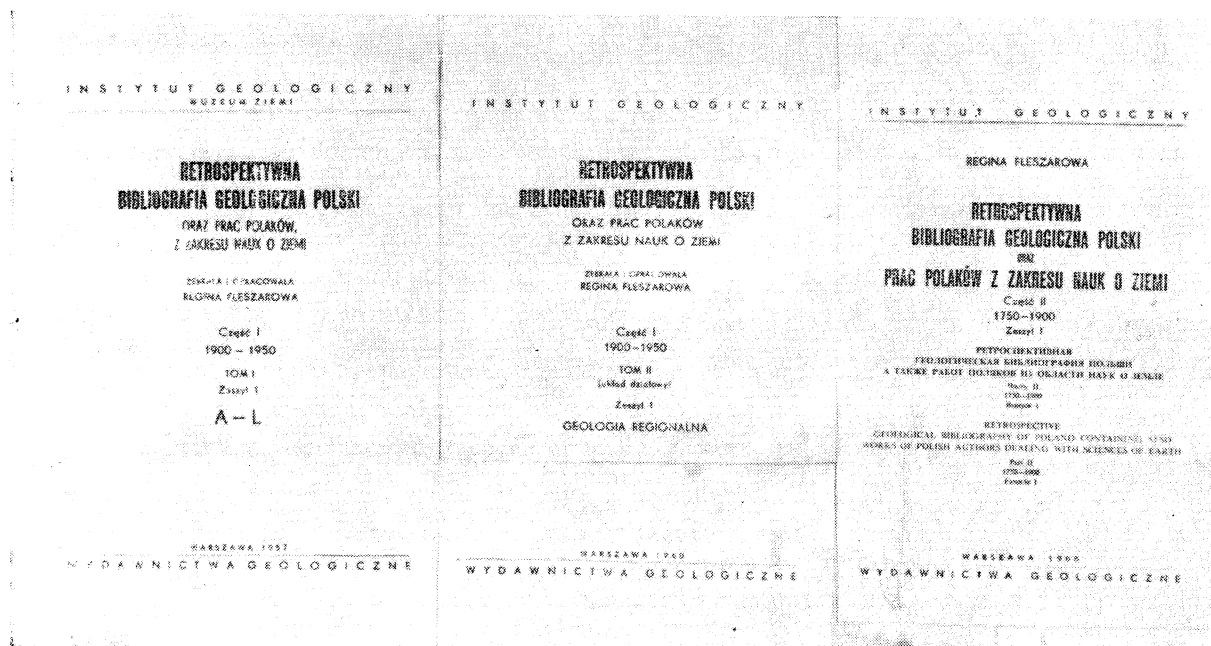
Udana akcja na odcinku informacji naukowej o charakterze analitycznym mogłaby być rozszerzona w niedalekiej przyszłości przez podjęcie trudniejszej już działalności, jaką jest informacja syntetyzująca. W ostatnich latach rozwija się ona na wielką skalę w ośrodkach naukowych różnych państw.

6. RETROSPEKTYWNA BIBLIOGRAFIA GEOLOGICZNA POLSKI

Jednym z ważniejszych osiągnięć Instytutu Geologicznego ostatniego dziesięciolecia jest opracowana przez R. Fleszarową Retrospektywna Bibliografia Geologiczna Polski. Stanowi ona

podsumowanie 100-letniej przeszłości pracy bibliograficznej zapoczątkowanej w 1862 r. „Literaturą fizjografii Ziemi Polskiej” J. Majera, opublikowaną w Roczniku c-kr. Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, a następnie kontynuowanej przez J. Siemiradzkiego, E. Romera, W. Pokornego, J. Lewińskiego, E. Rühlego, C. Wardęską, a przede wszystkim R. Danysz-Fleszarową, która zestawiła Bibliografię geologiczną Polski za lata 1914—1939, wydaną w 17 zeszytach przez Państwowy Instytut Geologiczny.

Wśród różnorodnych odcinków informacji naukowo-technicznej bibliografia literatury geologicznej ma najdłuższą tradycję i stanowi nieodzowny element warsztatu naukowego każdego pracującego zawodowo geologa. Stało się więc koniecznością zamknięcie historycznego już dla obecnego pokolenia okresu działalności naukowej w XIX wieku i latach wcześniejszych oraz w pierwszej połowie XX wieku odpowiednim retrospektywnym wydawnictwem. Wielki trud zebrania materiałów, z których wiele jest unikalnych, podjęła R. Fleszarowa i po wielu latach żmudnej pracy, w 1957 r., ukazała się część I tomu I Retrospektywnej Bibliografii Geologicznej Polski, a w ciągu następnych lat dalsze tomy. Każdy tom składa się z 2 części.

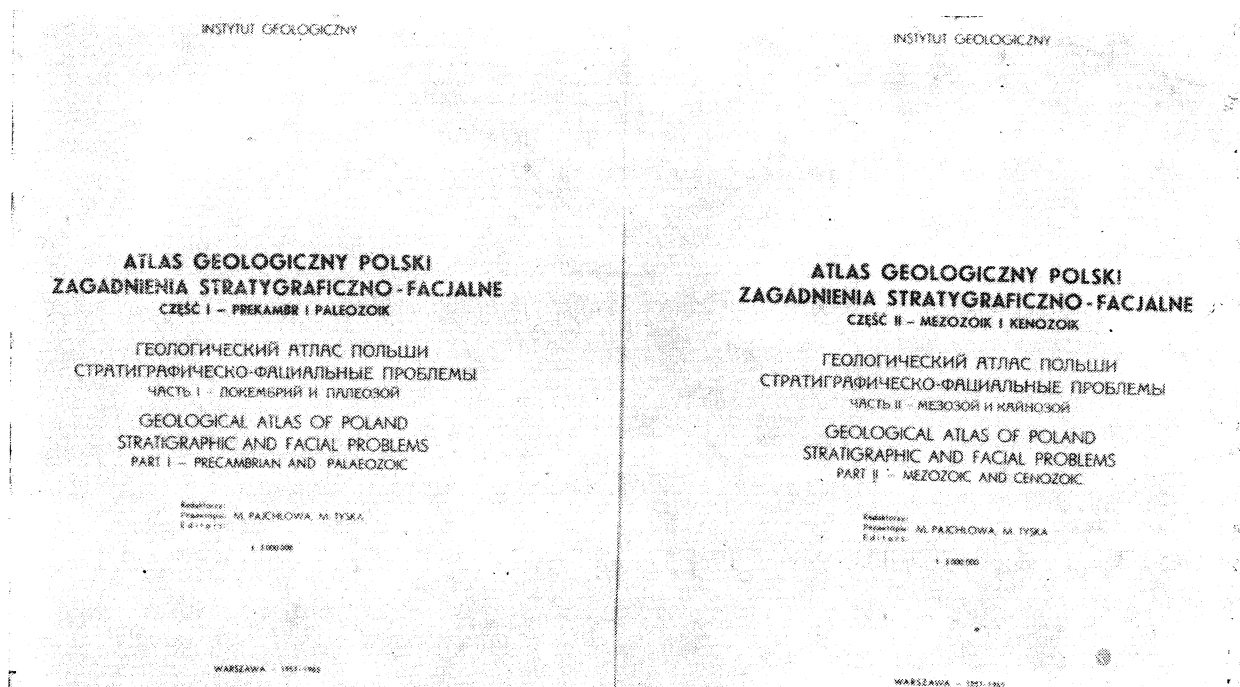

Tom I Bibliografii, o objętości 151 arkuszy wydawniczych, daje zestawienie publikacji autorów polskich według układu alfabetycznego. Tom II o objętości 109 arkuszy wydawniczych ujmuje publikacje w układzie regionalnym oraz działowym, zaś tom III wydany w 1966 r. podaje bibliografię geologiczną XIX wieku i poprzednich, stanowiąc zakończenie całego wydawnictwa. W ten sposób powstało wielkie dzieło, umożliwiające szybką orientację we wszystkich problemach geologii, opublikowanych w pracach polskich oraz wydawnictwach obcych, dotyczących terenu Polski w obecnych granicach.

7. ATLAS GEOLOGICZNY POLSKI

Zagadnienia stratygraficzno-facjalne 1 : 3 000 000

Pierwszy zeszyt *Atlasu* — Trzeciorzęd ukazał się przed 10 laty, a ostatnio zakończono całość publikacją Zeszytu 12, Czwartorzęd¹. *Atlas*, wydany pod redakcją M. Pajchela i M. Tyskiej, jest jednym z największych dzieł polskiej kartografii geologicznej. Obejmuje on w 13 zeszytach 229 map, dając syntezę osiągnięć polskiej geologii w ostatnim dziesięcioleciu (Rühle, 1966). Stanowi on ukoronowanie konsekwentnej akcji kartograficznej, rozpoczętej przed przeszło 20 laty, publikację różnych zagadnień geologicznych w ujęciu przeglądowym, a następnie syntetycznym. Jest on nie tylko podstawą do dalszego wszechstronnego rozwijania problemów geologii regionalnej i ogólnej, lecz również jednym z najważniejszych elementów w koncepcjach poszukiwawczych. Publikacja ta stanowi jednocześnie przykład konstruktywnej współpracy 33 autorów z różnych ośrodków naukowych.

Atlas spotkał się z ogromnym zainteresowaniem w kraju i za granicą, o czym świadczą liczne opinie specjalistów oraz bardzo częste cytowanie zawartych w nim koncepcji przez różnych autorów. Podkreślić należy, że zaawansowana już publikacja *Atlasu* w 1962 r. pozwoliła na uczestniczenie kilkunastu autorów i redaktora w wielkim międzynarodowym wydawnictwie, jakim jest *Atlas litologiczno-paleogeograficznych kart Russkiej Platformy i jej geosynklinalnego obramlenia* (*Atlas litologiczno-paleogeograficzny*, 1961).

UWAGI KOŃCOWE

Przy omawianiu jubileuszu wydawniczego Instytutu Geologicznego nie można zapomnieć o wielkim wysiłku, jaki włożyli w różnych okresach

¹ Recenzja *Atlasu* opublikowana została przez E. Rühlego — *Prz. geol.* nr 3, 1966.

czasu redaktorzy naukow i techniczni. W pierwszym, być może najtrudniejszym okresie, tj. w latach 1920—1935, redaktorem wszystkich wydawnictw Instytutu był prof. dr J. S a m s o n o w i c z. Jego to wybitne kwalifikacje naukowe, wielka energia i uzdolnienia redaktorskie stworzyły mocne podwaliny rozwoju wydawnictw Instytutu. Redaktorem tekstów obcojęzycznych był prof. E. J a n c z e w s k i. Prace redaktorskie w dalszych latach kontynuował prof. dr H. Ś w i d z i ń s k i oraz prof. dr S. K r a j e w s k i, który aż do końca 1952 r. był redaktorem i kierownikiem kilkusobowego zespołu redakcyjnego. Zespół ten, w którego skład wchodziły między innymi mgr J. C z a p l i c k a i mgr W. M i o d u s z e w s k a, stał się załącznikiem redakcji tekstowej w utworzonym w 1953 r. Przedsiębiorstwie: Wydawnictwa Geologiczne.

Obecnie — od 1963 r. — sprawami redakcyjnymi zajmuje się w Instytucie Geologicznym Zakład Wydawnictw pod kierunkiem mgra R. Ż y ł k i. Redakcję opracowań tekstowych prowadzi mgr B. S ł o w a ń s k a, kartograficznych — przeglądowych i syntetycznych — mgr M. T y s k a, szczegółowych — mgr O. G u z i k o w a. Wydawnictwa o charakterze informacyjnym przygotowywane są przez Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej, kierowany przez mgr S. B ó r s k ą.

Należy podkreślić, że osiągnięcia Instytutu Geologicznego na polu kartografii geologicznej związane są w dużej mierze z zorganizowaniem i wybudowaniem w Instytucie zakładu poligraficznego, kierowanego przez mgr S. W a l e n t ę. Zakład ten był podstawą uruchomienia w 1953 r. P.P. Wydawnictw Geologicznych, które do dnia dzisiejszego zajmują się redakcją i drukiem publikacji Instytutu Geologicznego.

*

* *

Na marginesie należy zaznaczyć, że wydawnictwa Instytutu obejmujące rocznie w *Pracach*, *Biuletynie* i *Kwartalniku Geologicznym* około 300 arkuszy druku, drukowane są na ogół w ograniczonych nakładach. Na 50 tomów *Prac*, 6 jest wyczerpanych, połowa zaś publikacji jest na wyczerpaniu. Podobnie sprawa przedstawia się z *Biuletynem*, który od szeregu lat drukowany jest w nakładach 600 egzemplarzy. Około 30 numerów *Biuletynu* jest wyczerpanych, zaś około 100 na wyczerpaniu. *Kwartalnik Geologiczny* ma 30% pozycji edycyjnych wyczerpanych. Fakty te należałoby wziąć pod uwagę przy dalszych planach wydawniczych.

Instytut Geologiczny
Warszawa

WYBRANE POZYCJE PIŚMIENNICTWA

- Atlas litologo-paleogeograficznych kart Russkoj Platformy i jej geosynklinalnego obramlenija. Wyd. Min. Geologii i Ochrony Nadr SSSR — Akademia Nauk SSSR. 1961.
- Bohdanowicz K. (1932), Bilans współpracy geologii i górnictwa w Polsce za ubiegłe dziesięć lat. *Prz. gór.-hutn.* 24.
- Bórska S. (1960), Biblioteka i wydawnictwa Instytutu Geologicznego. Czterdzieści lat Instytutu Geologicznego. *Pr. Inst. Geol.* 30. Cz. I.
- Depowski S. Recenzja t. 9. 1965 r. czasopisma „Kwartalnik Geologiczny”. *Arch. Inst. Geol.*

- Kadra Naukowa Instytutu Geologicznego w latach 1919—1959. Czterdzieści lat Instytutu Geologicznego. *Pr. Inst. Geol.* 30. Cz. I. 1960.
- Rühle E. (1957), Na marginesie aktualnych spraw polskiej geologii. *Prz. geol.* nr 8.
- Rühle E. (1966), Recenzja Atlasu geologicznego Polski. Zagadnienia stratygraficzno-facjalne. *Prz. geol.* nr 3.
- Szafer W. (1963), List z okazji 40-lecia Instytutu Geologicznego. Czterdzieści lat Instytutu Geologicznego, *Pr. Inst. Geol.* 30. Cz. IV.
- Żyłka R. (1964), Geologia polska w świetle wypowiedzi geologów zagranicznych. *Prz. geol.* nr 6.

SUMMARY

The year 1966 marked a jubilee for the seven series of publications of the Geological Institute:

1. *Prace Instytutu Geologicznego* (1921—1966), 50 volumes,
2. *Biuletyn Instytutu Geologicznego* (1938—1966), 200 volumes,
3. *Kwartalnik Geologiczny* (1957—1966), 10th anniversary,
4. *Biuletyn Nabytków Biblioteki I.G.* (1956—1965), 10th anniversary,
5. *Przegląd Dokumentacyjny Geologii* (1957—1966), 10th anniversary.

Also in this year, after 10 years of work, the Geological Institute completed two important publications:

1. *Retrospektywna Bibliografia Geologiczna Polski* (1957—1966),
2. *Atlas Geologiczny Polski — Zagadnienia stratygraficzno-facjalne* (1957—1965).

*

*

*

Exchanges of publications are the result of a long-standing and consistent publishing policy maintained by the Geological Institute. In Poland, as in the majority of scientific institutions in other countries, considerable significance is attached to the actions of publishers. Publications do not merely represent the attainments of geologists alone, but also give an indication of the progress of the geological sciences and establish an important link in the recognition of source of raw materials in a country. Also one should not forget the significance of the systematic activities of the Institute's publishing house in the recognition of authorities on Polish geology on a world-wide scale. No small profit is obtained from the exchange of Institute publications for works from nearly 500 scientific centres throughout the whole world.

*

*

*

In *Prace Instytutu Geologicznego*, 166 authors (including 36 foreign authors) published results of their research. These workers are from two generations of Polish scholars, representing all branches of geology, and their publications are to be found in 220 monographs and discussions.

Biuletyn Instytutu Geologicznego, over a period of nearly 30 years, published 770 articles by 330 authors, which latter represent the Institute and other geological organizations.

Kwartalnik Geologiczny began its existence in response to a wide growth in geological research in Poland, and to the increasingly urgent need for information as to the results of this research. The latter could only be realized through the medium of a periodical.

The idea which prompted the promoters of *Kwartalnik* was a desire to enliven scientific discussion and criticism by contributing to the more rapid growth and progress of the geological sciences. The editorial balance for 10 years comprises 600 articles and 830 abstracts of reports delivered at scientific sessions of the Geological Institute.

Two publications play a useful rôle in the sphere of information on the scientific and technical aspects of Polish geology: *Biuletyn Naukowych Biblioteki I.G.* and *Przegląd Dokumentacyjny Geologii*. Also one of the most important achievements of the Geological Institute in the last 10 years is *Retrospektywna Bibliografia Geologiczna Polski*, in 3 volumes. This large work permits rapid orientation in all geological problems to be found in the works of Polish as well as foreign authors published up to 1950, and pertaining to studies made on Polish territory, within the present boundaries.

The latest publication, completed in 1966, is the 1:3,000,000 *Atlas Geologiczny Polski — Zagadnienia stratygraficzno-facjalne*. This is one of the largest of Polish geological mapping projects, and in 13 explanations to 229 maps, gives a comprehensive synthesis of Polish geology.

Geological Institute
Warsaw